

Regelingen hulpmiddelen en vrijstellingsmogelijkheden

Voor leerlingen met een beperking, zoals dyslexie en dyscalculie, bestaat in het voortgezet onderwijs een aantal mogelijkheden en voorschriften voor gebruik van hulpmiddelen en vrijstellingen. Om begripsverwarring tegen te gaan wordt hieronder apart ingegaan op de vrijstellingsmogelijkheden tijdens de schoolloopbaan en de hulpmiddelen en/of voorzieningen die ingezet mogen worden bij het centraal examen.

1. Vrijstelling tijdens de schoolloopbaan

Inleiding

De wet- en regelgeving van de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) kent voorschriften voor álle schoolsoorten en daarenboven regelingen voor specifieke schoolsoorten. Voor die laatste zijn de cognitieve niveaus bij de onderscheiden schoolsoorten doorslaggevend. De regelingen voor vmbo, havo en vwo verschillen dus: voor de 'hogere' schoolsoorten zijn de eisen successievelijk zwaarder dan voor de 'lagere'. Er is daarmee geen sprake van rechtsongelijkheid: schoolsoorten onderscheiden zich door de verschillende cognitieve eisen die worden gesteld. Er worden dus verschillende eisen gesteld aan leerlingen, gerelateerd aan de onderscheiden functies van de schoolsoorten. De functie van havo en vwo is de voorbereiding op hoger onderwijs. Dat aan leerlingen die zich voorbereiden op hoger onderwijs andere, 'hogere', cognitieve eisen worden gesteld dan aan andere leerlingen, is begrijpelijk.

Onderbouw

Algemeen

Met ingang van 1 augustus 2001 zijn de bepalingen voor de basisvorming veranderd (Wet van 4 juli 2001, Stb. 340). Scholen kunnen vanaf de genoemde datum een keuze maken uit de kerndoelen. Voor de meeste vreemde talen zou voor een dyslectische leerling bijvoorbeeld het onderdeel leesvaardigheid kunnen vervallen (nieuw artikel 11g, eerste lid).

De vrijstelling op grond van artikel 11e, eerste lid, blijft gehandhaafd. Daarenboven is door het nieuwe artikel 11g, vierde lid, voor de leerlingen die naar verwachting de basisberoepsgerichte leerweg zullen volgen en voor leerlingen in het leerwegondersteunend onderwijs de vrijstellingsregeling in feite verruimd. De wijziging in de regelgeving zorgt ervoor dat scholen minder vaak een beroep hoeven doen op de vrijstellingsregeling. Voor de leerlingen in kwestie geldt namelijk geen minimale urenverplichting per vak. Daardoor kan een school zelf leerlingen vrijstellingen verlenen voor een of meer (delen van) vakken. De school bepaalt zelf volgens welke procedure dit gebeurt, maar blijft verplicht ook deze leerlingen over de eerste twee leerjaren ten minste 1920 uren basisvorming te bieden.

Klas 1,2,3 havo/vwo

Voor de onderbouw havo/vwo is een specifieke bepaling opgenomen in het Inrichtingsbesluit WVO (artikel 21). Hierin is bepaald dat in de eerste drie leerjaren van havo en vwo zowel Engels, Frans als Duits worden gevolgd. Die bepaling kent géén vrijstellingsmogelijkheid. De meer specifieke bepaling voor de onderbouw vwo/havo heeft, overeenkomstig een algemene regel bij wet- en regelgeving, voorrang boven de algemene bepaling voor de basisvorming. De inhoudelijke achtergrond hiervan is, dat de basisvormingsbepalingen gelden voor álle schoolsoorten. Zij geven het minimum aan dat álle leerlingen in principe moeten volgen. Is zelfs dat minimum niet haalbaar, dan is de vrijstellings-

mogelijkheid van artikel 11e, eerste lid, aan de orde. Maar leerlingen van vwo/havo moeten méér doen dan het minimum dat voor alle leerlingen geldt: laat staan dat zij van een deel van dat minimum zouden kunnen worden vrijgesteld.

Vmbo

Voor de basisvorming in het vmbo is het wettelijk niet verplicht om naast Engels ook Frans én Duits te volgen. Veel scholen voor vmbo-tl bepalen wel zelf dat beide talen gevolgd worden. Ze kunnen dus ook zelf bepalen of van een van beide vrijstelling wordt gegeven, want wettelijk is het niet verplicht. Daarenboven is het ook mogelijk vrijstelling te verlenen van de wettelijk verplichte taal: Frans of Duits (artikel 11e WVO).

Tweede Fase

Bovenbouw havo/vwo

Sinds 1 augustus 2002 mogen scholen zelf beslissen welke taalvaardigheden in Frans¹ en Duits¹ aan de orde komen. In de bovenbouw havo dient een leerling naast Engels een tweede moderne vreemde taal te volgen en in het vwo ook een derde taal. Scholen zijn vrij om bij de verplichte deeltalen zelf te bepalen welke vaardigheden worden getoetst. Dit biedt in de praktijk voldoende ruimte voor dyslectische leerlingen. Op basis van het Inrichtingsbesluit artikel 26e, lid 5 en 6, kan de school in een bijzondere situatie een leerling vrijstelling geven voor Frans en/of Duits. De grond om dit toe te kennen is echter in de meeste gevallen vervallen door de ruimte in de deeltalen. Het is echter de verantwoordelijkheid van de school om dit per geval te bekijken. Daarbij is geen toestemming meer vooraf van de inspectie noodzakelijk, wel moet de school zich bij de inspectie kunnen verantwoorden. De leerling dient een vervangend onderwijsprogramma te volgen.

De voorschriften voor de tweede fase havo/vwo maken een vrijstelling voor wiskunde niet mogelijk. Als een leerling doorstroomt naar de tweede fase van havo of vwo krijgt hij/zij te maken met vier profielen. Het vak wiskunde is in elk profiel verplicht. Hiervoor is bewust gekozen, aangezien havo en vwo opleiden voor doorstroom naar hoger onderwijs. De wet maakt geen uitzondering mogelijk. Elk profiel heeft echter wel een eigen vorm van wiskunde, waardoor de zwaarte en studielast van wiskunde per profiel verschilt. Het profiel cultuur en maatschappij biedt hierbij voor leerlingen met dyscalculie de meeste kansen. Er bestaat geen mogelijkheid om de correctienormen aan te passen.

Vmbo-tl bovenbouw

Leerlingen die in de basisvorming vrijstelling van de tweede moderne taal Frans of Duits hebben gehad op grond van artikel 11e kunnen hiervoor tevens vrijstelling krijgen voor de periode waarin zij onderwijs in de sector economie van een van de leerwegen volgen. In plaats van het onderwijs waarvoor vrijstelling is verleend, moet echter wel vervangend onderwijs gegeven worden in een van de vakken Arabische, Turkse, Spaanse taal of maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde. Deze goedkeuring kan slechts aan leerlingen worden verleend die:

- in de periode van de basisvorming onderwijs volgden in de taal van het land van oorsprong;
- voorheen buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en geen of te weinig onderwijs in het betreffende vak hebben genoten en vanuit een lager leerjaar voor de eerste maal toegelaten zijn tot een school en een leerjaar hoger worden geplaatst;
- onderwijs gaan volgen in de basisberoepsgerichte leerweg en die in het schooljaar voorafgaand aan het betrokken schooljaar leerwegondersteunend onderwijs volgden.

In het vmbo is in de sector Zorg en Welzijn en Economie het vak wiskunde een keuzevak en dus niet verplicht. In de overige sectoren is dit wel het geval.

Op basis van artikel 26n, tweede lid, kan een zogenaamde cumi-leerling in de sector economie naast vrijstelling van de tweede moderne vreemde taal ook vrijstelling van wiskunde krijgen. Een leerling zonder vrijstellingen kan namelijk in de sector economie het vak wiskunde laten vallen en kiezen voor Frans of Duits. Dit is voor een cumi-leerling met vrijstelling voor deze vak(ken) niet mogelijk. Ook hier dient ter vervanging een van de eerder genoemde alternatieven te worden gekozen (Arabische, Turkse, Spaanse taal of maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde).

Doorstroming van 4 vmbo-tl/3 havo naar bovenbouw havo/vwo

Artikel 26e, vierde lid onder c, van het Inrichtingsbesluit behelst een specifieke vrijstellingsmogelijkheid van een taal (ter beoordeling van het bevoegd gezag) voor een bepaalde groep van leerlingen die doorstromen vanuit vmbo-tl. Het gaat hier om leerlingen die ook in het vmbo-tl niet een tweede moderne vreemde taal hebben gevolgd. Dat laatste kan allerlei oorzaken hebben gehad (niet alleen dyslexie), maar in elk geval heeft er in het vmbo-tl-traject een toetsing plaatsgehad volgens de normen/procedures van artikel 11e, eerste lid van de WVO (vrijstelling vakken basisvorming). De leerling heeft dan iets 'gemist' dat voor de doorstroming naar havo eigenlijk nodig is, maar waarvoor het onredelijk is om alsnog te eisen dat aan die voorwaarde wordt voldaan.

Bronnen

Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO):

- Artikel 11a (vakken en kerndoelen basisvorming);
- Artikel 11e (vrijstellingen);
- Artikel 11g (tijdelijke afwijking bepalingen basisvorming: keuze bij kerndoelen; minimum urenverplichting; uitbreiding vrijstellingen).

Inrichtingsbesluit WVO:

- Artikel 21 (vakken in de periode van de eerste drie leerjaren havo en vwo);
- Artikel 26e (vrijstellingen in periode voorbereidend hoger onderwijs havo en vwo);
- Artikel 26n (vrijstellingen vmbo).

2. Voorzieningen bij het centraal examen: artikel 55 Eindexamenbesluit

Het eindexamen wordt afgenomen door de school en de school zorgt er voor dat de kandidaat daartoe in staat is, met behulp van schrijfgerei, papier, een tafeltje, voldoende verlichting enzovoort. Artikel 55 van het Eindexamenbesluit geeft de directeur de volgende bevoegdheid: "...toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd". De examencondities zijn dus een zaak van de school.

Uit inspectierapportages is gebleken dat een verlenging van de duur van de examentijd met dertig minuten in het algemeen afdoende is. In dat geval volstaat de diagnose uit de deskundigenverklaring. Indien andere faciliteiten dan verlenging van de examentijd noodzakelijk zijn, dient de deskundigenverklaring tevens aan te geven waaruit deze zouden kunnen bestaan dan wel (in geval van een eindexamen) dient de aanpassing aan te sluiten bij begeleidingsadviezen die in een eerdere deskundigenverklaring zijn gegeven ten behoeve van de schoolloopbaan van betrokkene. Indien een

leerling gedurende de schoolloopbaan op grond van een dergelijke verklaring begeleiding en faciliteiten heeft ontvangen, is het niet nodig dat er ten behoeve van het examen een nieuwe verklaring wordt afgegeven. Het ligt in elk geval wel in de rede dat eerder tijdens de schoolloopbaan de diagnose is gesteld en dat de school passende maatregelen heeft genomen om de betrokken leerlingen tijdens hun schoolloopbaan ook daadwerkelijk te begeleiden aan de hand van de adviezen uit een aanwezige deskundigenverklaring. Deze leerlingen hebben dan tijdens hun schoolloopbaan ook al bij proefwerken en dergelijke kunnen profiteren van een aanpassing zoals zij die ook voor het examen kunnen aanvragen. De melding van de aanpassing dient zo spoedig mogelijk aan de inspectie te worden gedaan.

3. Hulpmiddelen: artikel 39 Eindexamenbesluit

Hulpmiddelen echter zijn een zaak van de overheid, conform artikel 39, eerste lid, onderdeel h, van het Eindexamenbesluit. Daarin wordt als taak van de CEVO genoemd: “het geven van regels met betrekking tot de hulpmiddelen die gebruikt mogen worden bij het maken van de opgaven van de centrale examens”. De CEVO kan op basis van artikel 39 Eindexamenbesluit algemene voorschriften geven over kenmerken van hulpmiddelen, zoals:

- op een grafische rekenmachine mag computeralgebra zitten, of
- een gewone rekenmachine mag niet alfanumeriek zijn.

Deze voorschriften zijn inhoudelijk van aard en gelden voor alle leerlingen die een bepaald examen maken. Ze zijn voor de directeur een gegeven bij het nemen van maatregelen betreffende de wijze waarop het examen zal worden afgenomen (zie hierboven artikel 55).

(Bron: Ministerie van OCW, H. Scholte (VO/S&O)/J. Bron (VO/OK), september 2004.)